

2. Beth yw anghenion iechyd a gofal cymdeithasol y boblogaeth?

2.1 Asesu Angen

Lluniwyd Asesiad Anghenion Iechyd a Phroffil Statws Iechyd cynhwysfawr yng Ngwynedd ar gyfer y Strategaeth hon. Mae hon yn broses o fesur maint a natur anghenion iechyd y boblogaeth gyfan yn ogystal â thargeddu grwpiau arbennig er mwyn cynllunio a darparu gwasanaethau ar eu cyfer. Mae'r broses hon yn cynnwys adolygiad o wybodaeth ystadegol a gasglwyd ac a goladwyd gan sefydliadau iechyd a gofal cymdeithasol a thrafodaethau gydag unigolion ac ystod o asiantaethau statudol a gwirfoddol perthnasol.

Dim ond yn gymharol ddiweddar y lluniwyd yr asesiad anghenion diwethaf, felly prin fu'r newid yn statws iechyd pobl Gwynedd. Nid yw'r data o ffynonellau pwysig eraill o wybodaeth fel y Cyfrifiad, wedi newid. O ganlyniad, mae'r Asesiad Anghenion presennol yn adeiladu ar y gwaith a wnaethpwyd yn 2005, a dylid ei ystyried ochr yn ochr â hwnnw.

Mae'r Asesiad Anghenion mewn 2 ran; y rhan gyntaf yn defnyddio ffynonellau data lleol a chenedlaethol i greu cipolwg ar batrymau iechyd a salwch presennol yng Ngwynedd, ac yn tynnu sylw at y pethau y gwyddom sy'n debygol o ddylanwadu ar iechyd a lles unigolion yn y sir. Mae'r ail ran yn dadansoddi nifer o feysydd allweddol a nodwyd mewn gweithdy blaenoriaethu aml asiantaeth (yn cynnwys Cyflyrau Cronig, Alcohol, Gofalwyr a Dementia) ac yn canolbwyntio'n fwy manwl arnynt.

Gofynnir 4 cwestiwn allweddol:

- Beth yw'r problem a pham bod hyn yn bwysig?
- Beth yw'r sefyllfa bresennol yng Ngwynedd o'i chymharu ag ardaloedd eraill?
- Beth yw'r dystiolaeth dros weithredu i ddelio gyda'r mater?
- Beth sy'n hysbys am y bylchau yn y ddarpariaeth gwasanaeth presennol?

Yna, mae pob adran yn cloi gydag argymhellion ar gyfer camau blaenoriaeth yn y Strategaeth ac yn tynnu sylw at waith pellach angenrheidiol. Mae'r broses hon yn debyg i'r un a ddefnyddiwyd i lywio'r Cynllun Plant a Phobl Ifanc.

Mae Asesiad Anghenion 2007 yn dangos bod Gwynedd yn cymharu'n ffafriol gydag ardaloedd eraill yng Nghymru ar nifer o ddangosyddion statws iechyd

- Cyfradd gynhwysfawr marwolaeth yn sylweddol is na chyfartaledd Cymru, ac ychydig yn is na chyfradd marwolaeth gyffredinol Lloegr;
- Cyfraddau marwolaeth Clefyd Coronaidd y Galon yn sylweddol is na chyfartaledd Cymru, gyda 30% o ostyngiad mewn cyfraddau marwolaeth rhwng 1996 a 2005;
- Cyfraddau marwolaeth strôc yn is na chyfartaledd Cymru;
- Cyfraddau marwolaeth resbiradol yn sylweddol is na chyfartaledd Cymru;
- Nifer gymharol isel o fabanod wedi eu geni o dan 2500g;
- Cyfran uwch o'r boblogaeth yn dweud bod eu hiechyd 'yn dda' o'i gymharu â chyfartaledd Cymru.
- Cyfran uchaf o boblogaeth Cymru yn cymryd rhan mewn ymarfer corff rheolaidd;
- Cyfran gymharol isel o'r boblogaeth yn byw yn yr ardaloedd "mwyaf difreintiedig" yng Nghymru

Mae'r nodweddion hyn yn achos dathlu ac yn adlewyrchu ansawdd bywyd da trigolion Gwynedd ar y cyfan.

Fodd bynnag, mae'r nodweddion canlynol yn achos pryder.

2.2 Demograffeg

Disgwylir i gyfanswm poblogaeth Gwynedd gynyddu ychydig dros yr 20 mlynedd nesaf, ond bydd 40% o gynnydd yn y nifer o bobl rhwng oed ymddeol ac 84 oed, a 75% o gynnydd yn y nifer o bobl dros 85 hefyd. Mae hyn ochr yn ochr â gostyngiad posibl yn nifer y bobl ifanc fydd ar gael i ateb yr angen cynyddol am wasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol. Mae hyn yn debyg o arwain at fwy o ddibyniaeth ar bobl hŷn eu hunain a chynnig sawl math o ofal.

2.3 Ymddygiad a Ffordd Iach o Fyw

Nodwyd nifer o bryderon allweddol yn cynnwys:

- Diffyg ymarfer corff
- Diet gwael
- Camddefnyddio alcohol
- Canran uchel o bobl yn ysmegu
- Cynnydd mewn heintiau a drosglwyddir yn rhywiol

2.4 Cyflyrau Cronig

Cyflyrau cronig, gan gynnwys clefyd y galon, clefyd siwgr, arthritis a chyflyrau cyhyrsgerbydol eraill, clefyd resbiradol, cyflyrau niwrolegol fel epilepsi a Chlefyd Parkinson a phoen cronig yw'r baich salwch mwyaf ymysg y boblogaeth bellach. Nid yn unig mae'r cyflyrau hyn yn cyfyngu ar ansawdd bywyd y sawl sy'n dioddef, ond gall rheolaeth wael arwain at fynediad diangen i'r ysbyty, iselder a phryder, unigrwydd, defnydd o sawl math o gyffur a mwy o alw am ofal dydd gan ddarparwyr iechyd a gofal cymdeithasol, mudiadau gwirfoddol neu ofalwyr anffurfiol fel teulu a ffrindiau.

2.5 Canser

Mae'r nifer o achosion o ganser yng Ngwynedd a chyfraddau marwolaeth sawl math o ganser yn uwch na chyfartaledd Cymru. Yr un fu'r patrwm ers nifer o flynyddoedd, ond hyd yma, ar waethaf y gwelliannau mewn addysg a gwybodaeth am ganser, a gwell mynediad i driniaeth canser, nid yw'r tueddiadau wedi newid.

2.6 Canfod y Blaenoriaethau

Oherwydd y newidiadau yn nemograffeg y boblogaeth, rhagwelir y bydd cynnydd mewn clefydau cysylltiedig ag oed a chyflyrau tymor hir. Tra bod cyfraddau marwolaeth cyn amser o ganlyniad i ganser a chlefyd y galon yn parhau i ostwng (gyda gwelliannau mewn ataliad a thriniaeth), bydd dewis ffordd o fyw gwael (i'w weld yn y cynnydd mewn cyfraddau gordewdra a'r gyfran o'r boblogaeth sy'n parhau i ysmegu), ond disgwyliad einioes hwy, yn cynyddu cyfran uwch o'r boblogaeth sy'n datblygu cyflyrau cronig tymor hir fel Clefyd Siwgr, Anhwylderau'r Ysgyfaint, Strôc a Dementia.

Fe fydd y newidiadau yn nemograffeg y boblogaeth nid yn unig yn cynyddu'r galw am wasanaethau ond fe fydd llai o bobl ifanc ar gael i gefnogi a gofalu am bobl hŷn naill ai'n anffurfiol neu ffurfiol. Dyma'r union rwydweithiau cefnogol sy'n galluogi pobl hŷn i gadw eu hannibyniaeth. Gwelwyd cynnydd mewn allfudo rhwng 1997-2001 ymysg pobl ifainc Gwynedd rhwng 16 a 24 o 12% i 14%. Dengys hyn pa mor bwysig yw sicrhau economi lewyrchus a llwyddiant y prosiectau adfywio i gadw pobl ifanc yng Ngwynedd trwy sicrhau dewis o swyddi ar eu cyfer.

Adnabuwyd blaenoriaethau lleol allweddol gyda dadansoddiad manylach i'r meysydd a nodwyd yn Asesiad Anghenion Iechyd Gwynedd 2007. Mae hyn yn anorfod wedi golygu nad yw rhai ardaloedd wedi'u cynnwys fel ardaloedd blaenoriaeth a mynegwyd peth pryder yn y broses ymgynghori gan grwpiau cefnogaeth gwirfoddol ac elusennau sy'n cynrychioli grwpiau agored i niwed nad

oedd eu sefyllfa a'u buddiannau yn cael sylw dyledus. Fodd bynnag er nad yw'r grwpiau hyn yn cael eu henwi'n benodol, fe fydd cyfraniad yn cael ei wneud trwy'r blaenoriaethau allweddol i ymdrin â'u hanghenion

Dyma'r prif feysydd sydd angen sylw yn y Strategaeth hon:

- Gwasanaethau i Ofalwyr (gan gynnwys gofalwyr ifanc)
- Gwasanaethau i bobl gyda Dementia
- Gwasanaethau Anableddau Dysgu
- Iechyd meddwl
- Dibyniaeth ar alcohol
- Cyflyrau cronig, tymor hir fel Diabetes, Anhwylder Pwlmonaidd Ataliol Cronig (COPD), Strôc a Chlefyd y Galon

Bydd asesiad angen parhaus yn elfen allweddol o'r Strategaeth newydd. Bydd holl aelodau'r Bartneriaeth yn ymrwmo i sicrhau bod safbwynt y cyhoedd a'r cleifion yn cael eu hymgorffori yn gynnar yn y camau cynllunio. Bydd y broses hon hefyd yn ein helpu i sicrhau cydraddoldeb a chyfartaledd yn y gwasanaethau sydd ar gael ac ansawdd y gwasanaethau hynny, a'r safonau a'r deilliannau y gellir eu disgwyl gan bawb sy'n byw yng Ngwynedd. Bydd angen datblygu asesiadau mwy lleol hefyd gyda'r cymunedau eu hunain yn cymryd rhan weithredol yn y broses.